

KIALKUDOTT IGAZSÁG? GONDOLATOK AZ EGYEZSÉGKÖTÉS BÜNTETŐELJÁRÁSBAN SZABÁLYOZOTT LEHETŐSÉGÉRŐL

GYÜRE BETTINA

PhD hallgató (Debreceni Egyetem)

Marton Géza Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola)

Absztrakt

Mi az igazság? E kérdés mindmáig fontos és megoldatlan kérdése a filozófiai és a társadalmi gondolkodásnak egyaránt. A vizsgálódás dimenzióját a büntető igazságszolgáltatás területére szűkítve azonban már nem pusztán az 'igazság'¹ fogalma, hanem önmagában az igazságkeresés fontossága és formája is attól függ, hogy melyik jogcsalád igazságszolgáltatási rendszerében járunk el. Az eltérő paradigmák alapján szerveződő eljárások ugyanis eredendően másképpen közelítik meg az igazságot, az igazságkeresés jelentősége, s így a büntetőeljárásban a terhelttel köthető megállapodások lehetőségének kérdését is. A tanulmány elsősorban leíró és összehasonlító módszerrel veszi górcső alá a terhelt és az állami vádhatóság között köthető megállapodás bölcsőjeként ismert amerikai szakirodalmat, majd vetíti rá arra az egyezségkötés magyar jogszabályban rögzített módját, melyből a szerző általános jellegű következtetéseket igyekszik levonni.

Kulcsszavak: igazság, igazságkeresés, egyezségkötés a büntetőeljárásban, vádalku

NEGOTIATED TRUTH? THOUGHTS ON REACHING
AN AGREEMENT IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Abstract

What is truth? This question is still a crucial and unsolved question of both philosophical and social literature. Narrowing down the dimension of the analysis to the area of criminal justice, however, not only the concept of 'truth', but also the importance and form of the search for the truth in itself

1 A továbbiakban 'igazság' fogalom alatt a büntetőeljárásban megállapított történeti tényállást értem.

depends on the judicial system we are acting in. Criminal procedures based on different paradigms naturally approach the question of truth, the importance of the search for truth, and thus the possibility of agreements with the accused in criminal proceedings, in a different way. This paper primarily uses a descriptive and comparative method to examine the American literature, known as the base of the agreement between the accused and the prosecutor and then examines the method of reaching a settlement with the defendant defined in the Hungarian criminal procedure law, from which the author attempts to draw general conclusions.

Keywords: truth, searching for truth, settlement with the defendant, plea bargaining

1. Bevezető gondolatok

A jelen téma szempontjából nem releváns részletes jellemzéstől eltekintek, azonban mégis utalni kell arra, hogy a büntetőeljárásbeli igazság felderítésével kapcsolatban az említettek szerint eltérő elvek mentén – gyakorlatilag két nyomvonalon – szerveződnek az egyes jogrendszerek.² A kontinentális hagyományokat követő büntetőeljárások középpontjában a valós tények megállapítása áll, azaz, hogy pontosan megállapíthatóvá váljon, mi is történt a múltban a bűncselekménnyel összefüggésben.³ Ehhez képest az angolszász rendszerek az egyes eljárási cselekmények fölött a rendelkezési jogokat a felek kezébe adják.⁴ E megoldás elsődlegesen az igazságnak jogi keretek között a tárgyalóteremben történő megállapítására törekszik, ugyanis célja a jogvita eldöntése, a jogvita igazságának megállapítása. Az eljárás során pedig pusztán a felek vitájának eldöntéséhez szükséges mértékben keresik a 'valószínű' igazságot.⁵

2 Természetesen e rendszerek a maguk tiszta formájában sehol nem jelennek meg, ezen túl az egyes 'rendszeridegen' elemek jelenléte hasznos is, hiszen azok alkalmasak lehetnek megfelelő ellensúlyt képezni a rendszer gyengeségeivel szemben.

3 DAMAŠKA, Mirjan: *The Faces of Justice and State Authority – A Comparative Approach to the Legal Process*. New Haven and London, Yale University Press, 1986, 160.

4 KOVÁCS Tamás: *Kell-e nekünk a vádalku?* In: VÓKÓ György (szerk.): *Tanulmányok Polt Péter 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., 2015, 140.

5 ERDEI Árpád: *Mi az igazság?* In: ERDEI Árpád (szerk.): *A büntetőítélet igazságtartalma*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010, 13. Lásd még: CHEESMAN, Samantha Joy: *A Comparative Analysis of Plea Bargaining and the Subsequent Tensions with an Effective and Fair Legal Defence*. PhD Thesis, Szeged, SZTE ÁJK DI, 2014, 134. http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2488/1/Samantha_Joy_Cheesman_ertekezes.pdf (2019. augusztus 31.) (2024. 05. 04.)

Újra, s minden bizonnyal elkerülhetetlenül visszatérő kérdés, hogy szükséges-e az egyes jogcsaládok eltérő megoldásait adaptálni, s rendre felmerül a terhelti együttműködés és az eljárás egyszerűsítése konstellációjának vizsgálata is. Ma is aktuális kérdés ez, hiszen a Be.⁶ a terhelti együttműködés fokozatos lehetőségeit teremtette meg. A nyomozati szakban az állami vádhatósággal köthető egyezség, a vádemelést követően pedig az előkészítő ülésen elfogadható, ún. informális egyezség lehetőségét biztosítja a törvény a terhelti együttműködés esetére.⁷ Vajon mindez azt jelenti, hogy köthető vádalku ma Magyarországon? Egyáltalán hogyan egyeztethető össze a megállapodás lehetősége az igazságkeresés követelményével?⁸ S milyen gyakorlati kérdéseket vethet fel e jogintézmény? Annak érdekében, hogy e kérdésekre megalapozott választ találjunk, mindenekelőtt meg kell vizsgálni, hogy mit is jelent pontosan a vádalku jogintézménye.

2. Elméleti alapvetés

2.1. A vádalku⁹

Abban a tekintetben egyetértés mutatkozik, hogy a *megállapodások lehetősége* a kezdetektől fogva, valójában már azóta részét képezi az angolszász büntető igazságszolgáltatási rendszereknek, amióta az állam bűncselekmény – mint a társadalom rendezett együttélését sértő cselekmény – elkövetése miatt felelősségre vonja az elkövetőt.¹⁰ Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy a szó szoros értelemben vett vádalku lehetősége sokáig lényegében

6 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény.

7 Jelen tanulmány nem szól az 1998-as Be. által is szabályozott, ún. nyomozati alkuról (Be. 219. §).

8 A Be. igazságkonceptiója vonatkozásában megfigyelhető egy paradigmaváltás. A Preambulum rögzíti, hogy összhangban a törvény szellemével, szem előtt tartja – nem véletlenül jelző nélkül – az igazság megállapításának igényét; a bizonyítás általános szabályai között elhelyezett tétel szerint pedig a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését pusztán a valóságghú tényállásra alapozza. Ez pedig az 1998-as Be. rendelkezéseihez képest egy jóval árnyaltabb fogalom, amely a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására való törekvésről rendelkezett. [A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 75. § (1) bekezdése]

9 A magyar jogi szaknyelvben a 'plea bargaining' különböző fordításaival találkozunk, mint 'ítéleti egyezség', 'beismerési megállapodás' vagy 'beismerési alku'. Talán a leggyakrabban alkalmazott kifejezés a 'vádalku', ezért a továbbiakban így utalok e gyakorlatra.

10 ERICKSON, H. William: The Finality of a Plea of Guilty. *Notre Dame Law Review*, 1973/4, 835–849.

ismeretlen volt, e rendszerekben is. A következőkben a vádalku gyakorlatának bölcsőjeként emlegetett Egyesült Államokbeli¹¹ szerves fejlődést vizsgálva kísérlem meg összefoglalni a kérdést érintő legfontosabb dimenziókat, s általános jellegű, a magyar jogi szabályozás és joggyakorlat szempontjából is releváns megállapításokat tenni. A vizsgálatot nehezíti, hogy az Egyesült Államokban mindmáig nem alakult ki heterogén szabályozás, a tagállamok ugyanis eltérő rendelkezéseket állapíthatnak meg a szövetségi előírásokhoz képest.¹² Minthogy a tanulmánynak nem célja részletes áttekintést adni a hatályos joganyagról, így nem az egyes államok, vagy a szövetségi szint hatályos szabályainak bemutatására törekszem, hanem sokkal inkább az általános – az igazságkeresés szempontjából jelentős – irányvonalakat igyekszem felvázolni.

A kezdetektől fogva léteztek bizonyos bevett gyakorlatok, melyek alapján lehetőség nyílt arra, hogy például *a terhelt által szolgáltatott információért cserébe* a hatóság eltekintsen a felelősségre vonástól, vagy enyhébb büntetést szabjon ki. E gyakorlat ugyanakkor a vádalku tényleges jogintézményétől elhatárolandó.¹³ A vádalku ugyanis valójában a hatóság részéről biztosított engedményt jelenti, melyért *cserébe – a vádalku minden formája esetében – a terhelt bűnösnek vallja magát és lemond a tárgyaláshoz való jogáról*. Az engedmény vonatkozhat akár a tényállásra, akár a cselekmény minősítésére is, az eredmény azonban mindig enyhébb szankció lesz. A terhelt részéről nyújtható ellentételezés az engedményért cserébe ugyanakkor *minden esetben ugyanaz, be kell ismernie bűnösségét*. Ez az a mozzanat tehát, amely elhatárolja a vádalku lehetőségét az egyéb, a büntetőeljárásban érvényesíthető megállapodásoktól. E meghatározás ennek megfelelően kizárja bármilyen más, a bűnösség beismerésén kívül történő ellentételezés lehetőségét is, mint például reparáció, vagy további elkövetőkre vonatkozó információ szolgáltatása a hatóság részére. Pusztán a beismerő vallomásaért cserébe – s így a munkateher csökkentése okán¹⁴ – részesül tehát enyhébb büntetésben a terhelt,¹⁵ tekintve, hogy beismerő vallomása megléte esetén további bizonyítást nem kell folytatnia a bíróságnak. Mindez pedig az ítélező bíróságnak is megfelel, sőt a bizonyítékok királynőjeként az „már önmagában ítélet, több nem is szükséges ahhoz, hogy a bíróság ítéletet hozzon, és büntetést szabjon

11 MISKOLCZINÉ Juhász Boglárka: A 'vádalku' jogintézményét érintő kérdések az Amerikai Egyesült Államok hatályos szabályainak tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, 2014/3, 65.

12 MISKOLCZINÉ (2014) i.m. 66.

13 ALSCHULER, W. Albert: Plea Bargaining And Its History. *Columbia Law Review*, 1979/1, 4.

14 KOVÁCS i.m. 138 – 139.

15 ALSCHULER (1979) i.m. 3–4.

ki.”¹⁶ Természetesen a beismerés önkéntessége, valamint a következményekről történt kielégítő tájékoztatás és annak megértése ugyanúgy vizsgálandó.¹⁷

Összefoglalva tehát: a megállapodás minden esetben a terhelt és az állami vádhatóság között születik meg, az ügyészség részéről nyújtott előny – azaz az alku tárgya – végső soron mindig az enyhébb büntetés lesz, mely érdekében a felek a megállapodásban akár a tényállást, akár a bűncselekmény minősítését is módosíthatják. A terhelt mindezt cserébe lemond ártatlansága vélelméről, és a bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást tesz, ezzel elejét véve a bizonyítási eljárás lefolytatásának.

Friedman a vádalku üzleti jellegét hangsúlyozva jelenti ki, hogy célja nem más, mint egy egyszerű, legális üzleti tranzakció eredményeként bizonyos enyhébb büntetés érdekében a beismerő vallomások tehermentesítsék az igazságszolgáltatást, és megvédjék a társadalmat a bűnözőktől.¹⁸

Alapvető jelentősége van e pontosított fogalmi meghatározást hangsúlyozni, ugyanis a vádalku esetében az alku tehát kizárólag egy, a tisztességes eljáráshoz való jog immanens összetevőjéről – az ártatlanság vélelméről – történő lemondást jelentheti a terhelt részéről.

E gyakorlat felbukkanása az Egyesült Államokban a 18. század végére, a 19. század elejére tehető, s annak fogadtatásáról általánosságban elmondható, hogy nem csak a társadalom, de a jogászai szakma is helytelenítette.¹⁹

16 Machibroda kontra Egyesült Államok 368 U.S. 487 (1962) No. 69. Supreme Court of United States. <https://www.courtlistener.com/opinion/106335/machibroda-v-united-states/> (2020. 09. 05.)

Lásd még: ALSCHULER (1979) i.m.; illetve LANGER, Máximo: From Legal Transplants to Legal Translations: The Globalization of Plea Bargaining and the Americanization Thesis in Criminal Procedure. *Harvard International Law Journal*, 2004/1, 120-134.

17 Kercheval kontra Egyesült Államok 274 U.S. 220 (1927) No. 705. Supreme Court of United States. <https://www.courtlistener.com/opinion/101079/kercheval-v-united-states/?q=Kercheval%20v.%20United%20States%20> (2020. 09. 05.)

18 FRIEDMAN, M. Lawrence: Plea Bargaining in Historical Perspective. *Law and Society Review*, 1979/7, 247–259.

19 ALSCHULER (1979) i.m. 5–6.

A bíróságok is sokkal inkább óva intették a terheltet attól, hogy a vádalku megkötése céljából beismerő vallomást tegyenek. (ALSCHULER, W. Albert: Implementing the Criminal Defendant’s Right to Trial: Alternatives to the Plea Bargaining System. *The University of Chicago Law Review*, 1983/3, 970.)

Az amerikai szakirodalomból lásd még: DAMAŠKA, Mirjan: Negotiated Justice in International Criminal Courts. *Journal of International Criminal Justice*, 2004/2, 1021–1022.; COMBS, Nancy Amoury: Copping a Plea to Genocide: The Plea Bargaining of International Crimes. *University of Pennsylvania Law Review*, 2002/1, 12–13.

Nem csak a vádalku gyakorlatának felbukkanásakor, hanem azóta is elmondható, hogy

A széleskörű, szabályozatlan ügyészi diszkréciós jogra tekintettel²⁰ a jogtudósok és a gyakorlati szakemberek a vádalkut jogellenesnek, s eredendően kényszerítő jellegűnek tekintették hosszú ideig. Mégis, rendszerint sor került ilyen alkuk megkötésére a háttérben, tekintettel a megállapodással elérhető praktikus előnyökre.²¹ Ezen esetekben az ítélkező bírák tudatlanságot színlelve vezényelték a tárgyalást, a nyilvánosság felé pedig az ügyész és a védő is azt közvetítették, hogy nem történt semmiféle megállapodás a vád, illetve a kiszabandó büntetés vonatkozásában.²² Az 1970-es években ugyanakkor az Amerikai Legfelsőbb Bíróság a bűnözés volumene és a korlátozottan rendelkezésre álló erőforrások eredményeként arra a következtetésre jutott, hogy az igazságszolgáltatási rendszer túlterhelt, és valamiféle biztonsági szelep beiktatása mégiscsak szükséges. Amellett azonban, hogy legitimálta a vádalku gyakorlatát, a bíróság is elismerte, hogy egy ilyen rendszerben igen nagy a kockázata a kényszernek, valamint annak, hogy így figyelmen kívül marad a közérdek.²³ Ebből következően arra kötelezte az ítélkező bírakat,

nincs még egy jogintézmény, mely ekkora ellentétet váltana ki a jogászai szakmán belül, az Egyesült Államokban. Éppen ezért különböző megoldási javaslatokkal igyekeznek tompítani a megállapodások életét. Ilyen megoldási javaslat például a vádalku kizárása abban az esetben, ha az ügyész által felajánlott kedvezmény a büntetés tekintetében túlzó. Ebben az esetben a bizonyítás szempontjából gyengébb lábakon álló ügyeket bíróságnak kellene tárgyalnia, míg a bizonyítás szempontjából megalapozott büntetőügyekben ugyanúgy lehetne vádalkut kötni. (GAZAL, Oren: Partial Ban on Plea Bargaining. *Law & Economics Working Papers, University of Michigan Law School*, 2005/59, 2.)

20 Az Egyesült Államokban mind tagállami, mind pedig szövetségi szinten igen széleskörű diszkrécionális joga van az ügyészségnek. Egyes szerzők egyenesen úgy fogalmazzák, hogy „az ügyész uralja és irányítja az egész büntető igazságszolgáltatást”, s hogy „gyakorlatilag korlátlan hatalma van”. Nem kötelező ugyanis minden esetben vádat emelni, valamint a vádalku lehetőségével a büntetőeljárás eredménye tekintetében is igen nagy szerepe van. (Erről részletesen: SKLANSKY, David Alan: The Nature and Function of Prosecutorial Power. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 2016/3, 480 – 481.)

21 PÁPAI-TARR Ágnes: Vádalku – az amerikai és a magyar valóság. *Jogelméleti Szemle*, 2011/1, <http://jesz.ajk.elte.hu/papai45.html> (2020. 12. 17.); illetve CRESPO, Andrew Manuel: The Hidden Law of Plea Bargaining. *Columbia Law Review*, 2018/5, 1303.

22 GOLDSTEIN, Abraham: Converging Criminal Justice Systems: Guilty Pleas and the Public Interest. *Southern Methodist University Law Review*, 1996/3, 569.

23 A Legfelsőbb Bíróság elsőként a Boykin kontra Alabama ügyben állapította meg azt, hogy a vádalku gyakorlata nem ellentétes az alkotmánnyal. [Boykin kontra Alabama 395 U.S. 238 (1969) No. 642 <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/395/238/> (2020. 12. 23.)]

Később azonban már kimondottan e gyakorlat mellett érvelt. Erről lásd: Brady kontra Egyesült Államok, 397 U. S. 742 (1970). No. 270, 742, Supreme Court of United States. <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/397/742/> (2020. 12. 20.) Santobello kontra

hogy minden esetben győződjenek meg a terhelt vonatkozásában a megállapodás tisztességessége²⁴ felől, továbbá arról, hogy az összeegyeztethető a közérdekkel.²⁵ Ezen utóbbi követelmény azt jelenti, hogy a büntetőeljárás sikerének statisztikai szempontú megítélésén túl tekintettel kell lenni különösen a közösség védelmére.²⁶ Olyan esetben ugyanis, amikor a bíróság rendelkezésére álló adatok szerint a cselekmény tárgyi súlya kiemelkedő, és a társadalom védelme érdekében, esetleg a közhangulat figyelembevételével a vádalku alapján kiszabható büntetésnél lényegesen súlyosabb büntetés kiszabása látszik indokoltnak, a bíróság elutasíthatja a megállapodást.²⁷ A plea bargaining intézményét 1975-ben emelte törvényi szintre a Federal Rules of Criminal Procedure. A törvénybe iktatás idővel tagállami szinten is megtörtént.²⁸

A vádalku kikristályosodott gyakorlata – azaz a szaknyelvben alkalmazott 'plea bargaining' – ugyanakkor nem egyetlen jogintézményt jelent, hanem egy gyűjtőfogalmat.²⁹ Tovább bonyolítja a helyzetet a már említett körülmény, miszerint tagállami és szövetségi szinten is eltér a szabályozás.

A vonatkozó szakirodalomban tett megkülönböztetés szerint egyrészt a vádalku lehet 1) explicit – nevezzük ténylegesnek –, továbbá 2) implicit, melyet nevezzünk hallgatóságosnak.³⁰ E különbségtétel alapján a tényleges, avagy *explicit vádalku* azt jelenti, hogy a vád, valamint a védelem nyíltan egyeztet azon engedmények tekintetében, amelyeket a terhelt a beismeréséért cserébe kaphat. A *hallgatóságos forma* ugyanakkor inkább egy a büntetés kiszabása körében érvényesülő körülményt jelent, az ítélkező bírák ugyanis e rendszerben is enyhítő körülményként értékelik a terhelt beismerő vallomását.³¹

New York, 404 U.S. 257 (1971) No. 70-98, 260 – 261. Supreme Court of United States. <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/404/257/> (2020. 12. 20.) Bordenkircher kontra Hayes, 434 U.S. 357 (1978) No. 76-1334, 371, Supreme Court of United States. <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/434/357/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 22.)

24 Ennek keretében vizsgálni szükséges a terhelt önkéntességét, azt, hogy a következők ismeretében tette meg beismerő nyilatkozatát, a beismerő vallomás ténybeli megalapozottságát, továbbá a bíróság megalapozott mérlegelésével való egyezőségét. [GOLDSTEIN (1996) i.m. 570.]

25 GOLDSTEIN (1996) i.m. 570.

26 MISKOLCZINÉ (2014) i.m. 70.

27 KELEMEN Ágnes: A vádalku, illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. *Magyar Jog*, 1990/10, 861.

28 MISKOLCZINÉ (2014) i.m. 67.

29 PÁPAI-TARR (2011) i.m.

30 ALSCHULER (1979) i.m. 3–4

31 COMBS (2002) i.m. 11.; ALSCHULER, W. Albert: The Trial Judge's Role in Plea Bargaining,

A vizsgálat tárgyára tekintettel a megköthető alku tartalma szerinti csoportosítást veszem alapul a következőkben.³² Eszerint összesen négy típus létezhet az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. A tényleges vádalku keretében lehetőség van alku kötni 1) a vádról, 2) az ítéletben kiszabott büntetésről.³³

1. A vádról való megegyezésen belül alku köthető egyrészt a) a tényállás tekintetében.³⁴

Ezen esetben a vádló és a terhelt közötti alkudozás a megtörtént eseményekről folyik. A terhelt bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást tesz, cserébe az ügyész a vádirati tényállásban bizonyos – egyébként a valóságnak megfelelő – tényektől eltekint. Például kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén különös jelentősége lehet a kábítószer mennyiségének. Így amennyiben terhelttel szemben büntetőeljárást indít a hatóság valamely kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény miatt, ezen esetben a terhelt dönthet úgy, hogy bűnösségét beismeri, 'cserébe' az ügyész azon állításáért, amely szerint a valóságtól eltérően, egy kisebb mennyiségű kábítószer képezi a bűncselekmény tárgyát.³⁵

b) Alku köthető a bűncselekmény minősítése tekintetében is.³⁶ Ezen esetben a vádlott beismeri bűnösségét – az eredeti, a tényleges cselekményhez igazodó minősítéshez képest – egy kevésbé súlyos bűncselekmény tekintetében, például emberölés helyett halált okozó testi sértés miatt. Így voltaképpen ezen alkutípus esetében az ügyész enyhébb minősítés

Columbia Law Review, 1976/7, 1076.; FRIEDMAN, M. Lawrence: Plea Bargaining in Historical Perspective. *Law and Society Review*, 1979/7, 247–259.

32 A megállapodás időpontja szerint Farkas Ákos három alkutípus között tesz különbséget: beismerési alku, vádalku, és ítéleti alku. (FARKAS Ákos: *Mentőöv a büntető igazságszolgáltatásnak: vádalku az USA-ban*. In: NAGY Ferenc, BALOGH Elemér (szerk.): *Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2007, 23.) Más szerzők az alku folyamatban résztvevők szerint csoportosítanak. Így megkülönböztethető az a módszer, amely esetben a bíró is részt vesz a tárgyalásban és jelzi, hogy milyen büntetés kiszabása várható; vagy vádmódosításra kerül sor az ügyész által, vagy a büntetés kiszabására irányuló ügyési indítvány tekintetében köttetik alku, esetleg ezek kombinációjára kerül sor. (GRMELA Zoltán: *Vádalku – az amerikai modell*. *Magyar Jog*, 1993/6, 368.)

33 Az egyes típusok kategorizálásáról a magyar szakirodalomból: MISKOLCZINÉ (2014) i.m. 81.; FARKAS (2007) i.m. 23.; PÁPAI-TARR (2011) i.m.

34 Az eredeti angol elnevezés: *fact bargaining*.

35 Erről részletesen: PIZZI, T. William: Fact-bargaining: An American Phenomenon. *Federal Sentencing Reporter*, 1996/6, 336–338.

36 Az eredeti angol elnevezés: *charge bargaining*.

szerint emel vádat a terhelttel szemben, cserébe a megállapodásban a terhelt vállalja, hogy beismeri bűnösségét, mely az ügyész részére garantálja elítélését a tárgyalás költségei nélkül.³⁷

c) Alkudozás folytatható az egyes vádpontok ejtése érdekében is.³⁸ Ezen alkutípus abban az esetben alkalmazható, amennyiben a vádlottal szemben több vádpont miatt emelne vádat az ügyészség. A vádhatóság azonban bizonyos vádpontoktól eltekint, azok vonatkozásában ejti a vádat, mégpedig a terhelt bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomásaért.³⁹ Amennyiben például a terheltet három különböző betöréses lopással vádolják, és az egyik tekintetében beismerő vallomást tesz, úgy megállapodhatnak abban, hogy a másik két vádponttól az ügyész eltekint. Ugyanakkor az egyes vádpontoknak nem kell azonosnak lenniük, bármely vádpont tekintetében dönthet úgy az ügyész, hogy ejti a vádat.

2. Végezetül megállapodás köthető a konkrét büntetés tekintetében is.⁴⁰ Egyes megoldások szerint ezen alkufolyamatban részt vehet az ítélkező bíró is, aki ezen alkalommal jelzi, hogy milyen büntetés kiszabását látja indokoltnak. Ugyanakkor a legegyszerűbb és leggyakrabban alkalmazott forma szerint a bíró nem vesz részt az alku folyamatában, az ügyész által indítványozni ígért kedvezőbb, vagy valamilyen alternatív büntetés ígéretéért cserébe beismeri bűnösségét a terhelt, és lemond tárgyaláshoz való jogáról.⁴¹ Ezen alkutípus leggyakrabban akkor érvényesül, amikor a halálbüntetés elkerülése érdekében ismeri be bűnösségét a terhelt.⁴²

2.2. Érvék és ellenérvék az amerikai szakirodalomból a 'kialkudott' igazság vonatkozásában

Az első érv azon szerzők részéről kerül hangsúlyozásra, akik a piaci érdekek, a laissez fair ideológiája, valamint a személyes autonómia teljességének prizmáján keresztül szemlélik az igazságszolgáltatás rendszerét. E megállapítás azt hangsúlyozza, hogy az alku – tulajdonképpen egy szerződés – minden bizonnyal nem köttetne meg, amennyiben végeredményben nem hozná jobb helyzetbe a feleket. A vádalku gyakorlata vonatkozásában tehát az alku

37 CRESPO (2018) i.m. 1310–1311.

38 Az eredeti angol elnevezés: count bargaining.

39 COMBS (2002) i.m. 11.

40 Az eredeti angol elnevezés: sentence bargaining.

41 MEARES, Tracy L.: Rewards for Good Behaviour: Influencing Prosecutorial Discretion and Conduct with Financial Incentives. *Fordham Law Review*, 1995/3, 887.

42 COMBS (2002) i.m. 11.

mozzanatát hangsúlyozza. Azaz, miért kellene megakadályozni a megállapodás megkötését, amennyiben a terhelt számára biztosított a garanciákkal övezett tárgyalás lehetősége, ahol a bűncselekménnyel arányban álló szankció is kiszabható lenne, azonban a felek (ti. a vádhatóság és a terhelt) mégis a kompromisszumos megoldást választja? E modellben ugyanis a vádhatóság is jól jár, arra tekintettel, hogy végső soron a terhelt elítélésére bizonyosan sor kerül, a lehető legkisebb költségráfordítással. A terhelt számára e helyzet szintén előnyös, ugyanis – bár biztosan elítélik – a vád, avagy a büntetés tekintetében biztosan enyhítésben részesül. Az ügyészség ajánlatát pedig minden bizonnyal nem fogadná el az a személy, aki ártatlan, hiszen tudatában kell lennie annak, hogy a tárgyaláson majd be tudja bizonyítani az igazát.⁴³

Ezen elérhető előnyökkel szemben azonban rendre kritikaként kerül megfogalmazásra e gyakorlat rendkívül káros hatása az igazságszolgáltatás rendszerének egészére.⁴⁴ A vádalku titkos és önkényes, e szabályozásban ugyanis az ügyészség számára gyakorlatilag bármikor adott a vádalku megkötésének lehetősége, akár a bizonyítás szempontjából kevésbé megalapozott büntetőügyekben is.⁴⁵ A védelem vonatkozásában fennálló korlátozott iratismeret⁴⁶ okán kialakuló információs aszimmetria miatt pedig szintén aggályos az eljárás e formája. A gyakorlat ezen túl az ártatlan személyt is beismerő vallomás megtételére kényszerítheti, hiszen a helyzet pszichológiai terhet ró a vádlottra. Minél súlyosabb ugyanis az eljárás tárgyát képező bűncselekmény, annál valószínűbb, hogy beismeri majd és lemond a tárgyaláshoz való jogáról.⁴⁷ Ezzel összefüggésben egyes elemzések arra mutatnak

43 A vádalku mellett szóló érvek szempontjából a vádalku szerződés jellegét hangsúlyozza: SCOTT, E. Roberts, STUNTZ, J. William: Plea Bargaining as Contract. *The Yale Law Journal*, 1992/101, 1909–1968. Easterbrook a szerződéses jelleg hangsúlyozása helyett inkább a vádalkuval elérhető kompromisszumot emeli ki. (EASTERBROOK, H. Frank: Plea Bargaining as Compromise. *The Yale Law Journal*, 1992/4, 1969–1978.) Más szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy a vádalku gyakorlata nem csak hatékonyságnövelő, hanem más, jelentős célokat is szolgálhat, úgy, mint egyfajta szűrő-, valamint biztosítási célokat. Az előbbi a téves elítélések elleni biztosítékul szolgál, míg utóbbi az ártatlan és bűnös személy közötti különbségtétel vonatkozásában nyújt segítséget. (GROSSMAN, M. Gene; KATZ, L. Michael: Plea Bargaining and Social Welfare. *The American Economic Review*, 1983/4, 757.)

44 SCHULHOFER, J. Stephen: Is Plea Bargaining Inevitable? *Harvard Law Review*, 1984/5, 27–44.; SCHULHOFER, J. Stephen: Plea Bargaining as Disaster. *The Yale Law Journal*, 1992/8, 211–228.

45 GAZAL (2005) i.m. 2.

46 A védelem a vádemelésig nem ismerheti meg a nyomozás iratait.

47 PACCIOCCO, Palma: Seeking Justice by Plea: The Prosecutor's Ethical Obligations During Plea Bargaining. *McGill Law Journal*, 2017/1, 48.

rá az Egyesült Államok gyakorlatában, hogy az ügyészek sok esetben eleve súlyosabb vagy akár több bűncselekmény miatt folytatják az eljárást, mint ami kétséget kizáróan bizonyítható lenne. Ennek célja az, hogy rávegyék a vádlottakat a bűnösség beismerésére. Így a vádalku eredményeként létrejött 'előnyös' megállapodás előfordulhat, hogy pusztán illúzió, valójában nélküli a valódi kedvezményt.⁴⁸ Erre mutat rá Alschuler is, aki egyenesen lóvásári licithez hasonlítja a vádalkut, utalva e taktikai megfontolásra.⁴⁹

Ugyancsak ellenvetés a vádalku általános gyakorlatával szemben, hogy az felfogatja a büntetőeljárásbeli garanciák rendszerét is, hiszen azt is közvetíti a büntető igazságszolgáltatás, hogy súlyosabb büntetésben részesülnek azok, akik nem mondanak le a tárgyaláshoz való jogukról. Ezáltal aláássa az ártatlanság véelmét, valamint a terhelt tárgyaláshoz való jogát.⁵⁰ Langbein egyenesen a középkori tortúrával állítja párhuzamba e gyakorlatot, s mutat rá arra, hogy az olyan alapvető garanciák, mint az akkuzatórius rendszer sarokkövét képező laikus részvétel, az ártatlanság véelme, az ésszerű kételyen túli ügyészi bizonyítás terhe, a szembesítés, az önvádra kötelezés tilalmának semmibe vétele végső soron az igazságszolgáltatásba vetett bizalom megrendülését eredményezi. Teszi mindezt pusztán a hatékonyság biztosítása érdekében.⁵¹

Mindezekon túl a büntetéskiszabási gyakorlatot is felborítja, hiszen a vádalku megkötése egyes esetekben aránytalanul enyhe, míg az általános, esküdszéki eljárás esetében aránytalanul súlyos büntetést eredményez. Ez a kiszámítható ítélkezést, s így a jogbiztonság követelményét ássa alá.⁵²

Ezen kívül, amennyiben alkudozásra a tények tekintetében kerül sor, úgy az szükségszerűen a megállapított tényállás torzulását eredményezi, a valószínűségben történt eseményekhez képest.⁵³

A büntetőperbeli igazságkeresés szempontjából a vádalku mellett szóló érv azt hangsúlyozza, hogy amennyiben a hatóságok végzik a bizonyítékok összegyűjtését, úgy már előzetesen elkerülhetetlenül feltevéseket alkotnak a kérdéses ügyről, ami azonban szükségszerűen kedvez az egyik félnek a másikkal szemben. Ebből a szempontból pedig nincs különbség abban a te-

48 MISKOLCZINÉ (2014) i.m. 66.

49 ALSCHULER, W. Albert: The Prosecutor's Role in Plea Bargaining. *The University of Chicago Law Review*, 1968/1, 85. Idézi: MISKOLCZINÉ (2014) i.m. 66.

50 PACCIOCCO (2017) i.m. 48.

51 LANGBEIN, John H.: Torture and Plea Bargaining. *The University of Chicago Law Review*, 1978/3, 3–22.

52 TURNER, Jenia Iontcheva: Prosecutors and Bargaining in Weak Cases: A Comparative View. *SMU Dedman School of Law Legal Studies, Research Paper*, 2011/87, 1–13.

53 TURNER (2011) i.m.

kintetben, hogy ezen előzetes feltevését bizonyítani vagy cáfolni törekszik.⁵⁴ A büntetőeljárás végén éppen ezért olyan igazságot kell megállapítani, ami az érintettek részéről elfogadható, a hangsúlynak pedig azon kell lennie, hogy az eljárási igazságosság érvényesüljön.

Az amerikai legfelsőbb bíróság a vádalku metódusával elérhető jelentős gyakorlati előnyöket hangsúlyozta. Egyrészt hatékonyabban érvényesíthetők a büntetési célok, amennyiben a bűncselekmény beismerését követően a büntetés nyomban megállapításra kerül. Ezen túl a legtöbb büntetőügy gyors és nagyrészt végleges elintézéséhez vezet; elkerülhető a letartóztatás azon terheltek vonatkozásában, akik a tárgyalás ideje alatt nem védekezhetnek szabaddal. Nyomban megvédi továbbá a társadalmat azon bűnelkövetőktől, akik vonatkozásában fennáll a bűnisméltés veszélye; de a vádemelés és az ítélet meghozatala közötti időtartam lerövidítésével javítja a szabadságvesztésre ítélt terheltek rehabilitációs kilátásait is.⁵⁵

3. A büntetőperbeli megállapodások lehetősége a magyar büntetőeljárásban

3.1. A vonatkozó szabályozás áttekintése

Jól látható, hogy kevés olyan jogintézményt lehetne elképzelni, amely annyira összeegyeztethetetlen a kontinentális jogcsaládok igazságkeresésre vonatkozó paradigmáival, mint a vádalku gyakorlata. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá az a tény sem, hogy a vádalku hazájának tekinthető Amerikai Egyesült Államokban is megosztó e jogintézmény, s az inkább az ügyteher mérséklése érdekében alkalmazott 'kényszer szülte megoldásként' honosodott meg. Ennek ellenére az időszerűség és a pergazdaságosság elveinek megfelelően az európai államok többsége – s így Magyarország is – előbb vagy utóbb eljutott annak felismerésére, hogy pragmatikus szempontok alapján érdemes lehet eltérően kezelni azokat az ügyeket, amelyekben a terhelt beismer, azokkal az eljárásokkal szemben, amelyekben a tagadó terhelt bűnösségét kell bizonyítani.⁵⁶

54 DAMAŠKA (1986) i.m. 120.

55 Santobello kontra New York, 404 U.S. 257 (1971) No. 70-98, Supreme Court of United States. <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/404/257/> (2020. 12. 20.) Brady kontra Egyesült Államok, 397 U. S. 742 (1970). No. 270, Supreme Court of United States. <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/397/742/> (2020. 12. 20.)

56 Az Európában köthető megállapodások lehetőségéről részletesen: KISS Anna: Vádalku magyar módra? *Kriminológiai Tanulmányok*, 2019/56, 88–92. HERKE Csongor: *A francia és az olasz büntetőeljárás alapintézményei*. Egyetemi jegyzet, Pécs, 2013; HERKE Csongor: *Az osztrák és a spanyol büntetőeljárás alapintézményei*. Egyetemi jegyzet, Pécs, 2016;

Természetesen eltérően, a kontinentális hagyományok vonalán megközelítve e gyakorlatot.

Bár Magyarországon sem példa nélküli a terhelti beismerés alapján az eljárás egyszerűsítése, a tárgyalásról lemondás, mint a büntetőperbeli megállapodás egyik lehetőségének kezdetleges előzménye egyáltalán nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.⁵⁷A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 2018. július 1. napján lépett hatályba, s alapvető változtatásokat eszközölt a magyar büntetőeljárásokban.

Önmagában a megállapodás lehetőségének integrálása is különösen fontos mozzanat a sikertelen előzményeket követően, tekintettel arra, hogy a Magyarországon kialakult joggyakorlatban bárminemű beismerésen alapuló egyezségkötés korábban teljesen elképzelhetetlennek tűnt. A rendszer ugyanis egészen a huszadik század végéig mellőzte a terhelt beismerésén alapuló eljárás gyorsítására és egyszerűsítésére irányuló lehetőséget. Ez persze nem azt jelenti, hogy semmiféle törekvés ne történt volna a bírósági ügyteher mérséklésére, csupán azt, hogy a hatékony és gyors eljárási formák közül nagyon sokáig hiányzott az egyezségkötésen alapuló metódus.⁵⁸ Ennek elsődleges oka legvalószínűbb, hogy a már említett, igen erősen érvényesülő kontinentális igazságkeresési hagyományokhoz ragaszkodásban keresendő. Alapvetően ugyanis idegen az igazság minél szélesebb körben történő feltárását hangsúlyozó rendszerektől – s így a magyar rendszertől is – az, hogy ettől bármilyen megfontolás alapján eltekintenek.

HERKE Csongor: A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei. Egyetemi jegyzet, Pécs, 2011. <http://www.herke.hu/tan/11na.pdf> (2020. 12. 18.)

57 A statisztikai adatok szerint a tárgyalásról lemondás eljárás alkalmazásának aránya a vádemelések számához képest statisztikailag szinte nem is kimutatható. 2017 évben például 84 vádlottat, tehát a terhelték 0,14 százalékát érintette a tárgyalásról lemondás, de olyan év is előfordult, amikor egyes megyékben egyáltalán nem is alkalmazták. (GULYÁSNE BIRINYI Ildikó – PÁPAI-TARR Ágnes: Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről. *Ügyészek Lapja*, 2020/4-5, 24.; FANTOLY Zsanett: *Lemondás a tárgyalásról – lemondás az igazságról*. In: ERDEI Árpád (szerk.) *A büntetőítélet igazságtartalma*. Budapest, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, 2010, 146.)

58 A hagyományostól eltérő, egyszerűbb szabályokat alkalmazó eljárási formák bevezetése iránti első lépéseket a Bűnvádi perrendtartás tette meg. A büntetőparancsnak nevezett jogintézmény – melynek a beismerő vallomás egyébként nem volt feltétele – a terhelt számára semmiféle kedvezményt nem jelentett, célja pusztán a gyorsító rendelkezések törvénybe iktatása volt a speciális körülmények fennállása esetén. (CZÉDLI-DEÁK Andrea: A beismerő vallomás szerepének változása. *De Iurisprudentia et iure publico. Jog- és politikatudományi folyóirat*, 2015/1, 10.)

A magyar büntetőeljárásban immár a terhelti beismerés jelenleg kétféle megegyezéshez vezethet. Az első esetben az ügyész, a terhelt és a védő a *nyomozási-ügyészi szakban*, egészen az előkészítő ülés megkezdéséig, a bíróságtól függetlenül formális megállapodást köthet. A bíróság ekkor kizárólag a megállapodás törvényességét vizsgálhatja, annak tartalmát egyáltalán nem változtathatja meg, a megállapodást egészében jóváhagyja, vagy elutasítja. A másik eset a kötelezően tartandó *előkészítő ülés* keretében történő informális megegyezés, amely valójában nem eredményez formális megállapodást, inkább a terhelt jóváhagyását, belenyugvását igényli. Az ügyész ebben az esetben a vádiratban kilátásba helyezheti azt a pontosan meghatározott szankciót, amelyet elfogad, ha a terhelt a bűnösség beismerésével lemond a tárgyalásról, s így a bizonyítási eljárásról. A bíróságot az ügyész indítványa ebben az esetben részlegesen köti, hiszen a vádiratban foglaltnál súlyosabb szankciót nem alkalmazhat,⁵⁹ enyhébbet azonban igen.

Közös eleme a megegyezés két válfajának, hogy a tényállás és a jogi minősítés nem lehet alku tárgya, azt az ügyész közli a felekkel, kizárólag a joghátrányról és a járulékos kérdésekről lehet – de ez esetben is szűk körben – tárgyalásokat folytatni.

A hazai együttműködés rendszere így az angolszász jogrendszerből ismerős, a magyar büntetőeljárás hagyományoktól azonban idegen alkudozás helyett mindkét esetben ügyési ajánlattal, azaz lényegében ultimátummal, és azzal jellemezhető, hogy a terhelt csak tényleges – és amikor lehet, jóvátételben is megnyilvánuló – megbánás esetén részesülhet kedvezményben.⁶⁰

A terhelti együttműködés rendszere jelen formájában alkalmas arra, hogy társadalmi méreteken is hozzájáruljon az állami büntetőigény észszerű időn belüli elbírálásához, az igazságszolgáltatás hatékony működéséhez.⁶¹ A szabályozás jelentősége abban rejlik, hogy az általános eljárás folyamatába építve biztosít lehetőséget a terhelti együttműködésre; a nyomozási-ügyészi-bírói szakban egyaránt lehetőség van a megállapodásra; az ügyész, a terhelt, és a védő egyaránt aktív és kezdeményező szerepet játszhat; bizonyos esetekben alkalmas lehet a több vádlottal és több bűncselekménnyel érintett bűnügyek egyszerűbb és gyorsabb kezelésére is.

59 POLT Péter (főszerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2018, 799–806; 1064–1075.

60 VIDA József: A sértetti reparáció és az eljárás időszerűségének aktuális kérdései az egyezség kapcsán. *Magyar Jog*, 2020/7-8, 404.

61 Erről részletesen: 422/B/1999. AB határozat.

A következőkben a felvázolt, terhelti együttműködésre vonatkozó magyar szabályozást kívánom részletesen áttekinteni az előző fejezetben ismertett nemzetközi ismeretek fényében. Az előkészítő ülés keretében említett informális megállapodás vonatkozásában tényleges egyezség megkötésére valójában nem kerül sor, így fel sem merül a vádalkuhoz hasonló elemek megléte. Éppen ezért a következőkben immár csak a vádemelés előtt megköthető formális egyezség szabályanyagára fókuszálok és összevetem a vádalku klasszikus formájával. Ennek keretében gyakorlati példa segítségével megkísérlek rámutatni a felmerülő jogalkalmazási kérdésekre és az azok kapcsán levonható tanulságokra is.

3.2. A 'formális' egyezségekre vonatkozó szabályok – terhelti együttműködés a vádemelést megelőzően

Mind a szakma, mind a társadalom felől érkező igény a büntetőeljárás minél hatékonyabbá tétele; ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a büntetőeljárás időszerűségének garantálása nem lehet cél, „pusztán a cél realizálásának egyik eszköze”.⁶² A törvénynek éppen ezért nem titkolt célja volt, hogy újjáélessze a terhelt és az állami vádhatóság közötti megállapodás megkötésének lehetőségét. A büntetőperbeli formális egyezség jogintézményére vonatkozó szabályanyagot elsősorban az angolszász elgondoláson alapuló szlovén minta inspirálta, mely alkalmazásával a gyakorlati tapasztalatok rövid időn belüli, lényeges gyorsítást és hatékonyság-növelést jeleztek, ezért a Szlovéniában bevált rendszer hazai viszonyoknak megfelelő adaptálásától is hasonlóan látványos eredményeket várt a szabályozás.⁶³

Az egyezségekre vonatkozó szabályanyag hatálybalépése óta eltelt idő immár lehetőséget biztosít arra, hogy a gyakorlatban való érvényesülés és hatékonyság tekintetében tényleges következtetéseket vonjunk le. A Legfőbb Ügyészség statisztikai adatai szerint 2018. július 1. napja és 2019. december 31. napja között összesen 2175 alkalommal került sor az egyezség kezdeményezésére, míg ténylegesen 372 esetben kötött egyezség⁶⁴. Ez bár kétségtelen előrelépés a jogintézmény elődjének alkalmazásához képest, még mindig nem mondható szignifikáns hatékonyság-növelésnek.

62 BELOVICS Ervin: Új büntetőeljárás törvény, új feladatok. *Börtönügyi Szemle*, 2018/4, 7.

63 VIDA (2020) i.m. 404.

64 POLT Péter: Az egyezség. *Magyar Tudomány*, 2020/5, 631.

Az egyezség megkötésének *elvi alapja*, hogy a terheltnek joga van a tárgyaláshoz, ugyanakkor ahhoz is, hogy arról lemondjon,⁶⁵ aki ebben az esetben „a terhére rótt cselekmény elismerésével az egyszerűbb eljárás és enyhébb jogkövetkezmények reményében bizonyos mértékben lemond ártatlansága vélelméről. E formális értelemben vett jogsérelmet azonban az önkéntesség ellentételezi.”⁶⁶ Azáltal pedig, hogy a törvény ténylegesen, kézzelfoghatóan honorálja a terhelt együttműködését – és ösztönzi is, tekintettel arra, hogy immáron a terhelt is megjelenhet kezdeményezőként – azt juttatja kifejezésre, hogy a terhelt maga akár közre is működhet annak alakításában. Előrebocsátva a később kifejtetteket, a klasszikus vádalku lehetőségét azonban a jogalkotó nem integrálta a törvénybe, a következők szerint.

A terhelt és a vádhatóság egyezségkötése kapcsán *a szabályozás kiindulópontja* annak lehetővé tétele, hogy az ügyészség és a terhelt legálisan, és szigorú formai kötöttségektől mentes formában léphessen kapcsolatba egymással,⁶⁷ *logikája* pedig alapvetően ugyanaz, mint az angolszász rendszerekből ismert megoldásnak. Ahol a vád és a védelem között nincs vita, ott egyáltalán nem szükséges lefolytatni az alapos, eljárási garanciákkal körülvett bizonyítási eljárást; a terhelt pedig saját elhatározásából tudomásul veszi azt, hogy a bíróság tárgyalás és bizonyítási eljárás nélkül mondja ki a bűnösségét a vád alapján.⁶⁸

Az angolszász megoldásból eredeztetendő a szabályozás logikáján túl ugyanakkor az a körülmény is, hogy *a terhelt bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomása képezi alapját az egyezség megkötésének*, amely bár szükséges, azonban a magyar szabályozás esetében nem elégséges feltétele az egyezség megkötésének. A magyar metódus elsődleges célja ugyanis, hogy a megkötött egyezség mind az ügyészség, mind a terhelt számára előnyökkel járjon. A terhelt részéről ezen előny – az angolszász mintának megfelelően – enyhébb büntetésben manifesztálódik. A vádhatóság szempontjából előnyként pedig akkor értékelhető a terhelt beismerése, amennyiben egyszerűbbé, eredményesebbé teszi az állam büntetőigényének érvényesítését, s így elejét veheti az elhúzódó bizonyításnak a büntetőeljárás nyomozati, vagy bírósági szakaszában. Természetesen csak akkor, ha a bűncselekmény bizonyítására

65 LIPPKE, L. Richard: *The etics of plea bargaining*, New York, Oxford University Press, 2011, 39-43.

66 MISKOLCZI Barna: *Az igazság – igazságosság megjelenése a szabályozási elvekben*, *Ügyvéd Világ*, 2015/6, 22.

67 BELOVICS Ervin: *A büntetőeljárásról szóló törvény új jogintézményei* (I. rész). *Ügyvédek Lapja*, 2019/4, 4.

68 HACK Péter: *A büntetőeljárás újításának esélyei*. *Belügyi Szemle*, 2018/3, 77.

egyébként az általános eljárási szabályok szerint is reális lehetőség mutatkozna.⁶⁹ Fontos ezért alaposan mérlegelni, hogy valóban eredményesebb teszi-e a büntetőeljárást és az állam büntetőigényét az egyezés megkötése, ellenkező esetben ugyanis a büntetési céloknak meg nem felelő, indokolatlanul enyhe büntetés kiszabását eredményezheti.

A terhelti együttműködés ily formában történő 'honorálásának' komoly kriminalisztikai jelentősége is lehet, tekintettel arra, hogy a beismerés révén részletesebben feltárt tényállás segíthet akár más bűncselekmények felderítésében is.⁷⁰ A szabályozás továbbá nem csak az alapügyre fókuszál, hanem kifejezetten más ügy felderítése vonatkozásában tanúsított együttműködés is honorálható.⁷¹

Az ügy sajátosságainak fényében egyéb megfontolás is megerősítheti az alkalmazást, így például amennyiben a bűncselekmény jellege indokolja a sértett vagy a tanúk kíméletét, vagy a bűncselekménnyel okozott hátrány jóvátételének előírását.⁷² Ezen többletkörülmények igazolhatják tehát az igazságkeresés teljességének igényéről ilyenként való lemondást.

Garanciális rendelkezésként tartalmazza a törvény azonban, hogy az egyezés meghíúsulása esetén a keletkezett iratanyag bizonyítékként nem használható fel a bírósági szakban; az egyezés eredményeként megszületett jegyzőkönyv pusztán a külön eljárás során válthat ki joghatást.⁷³ Éppen ezért különös figyelmet kell fordítani arra, hogy külön jegyzőkönyvben kerüljön rögzítésre az egyezés megkötésére vonatkozó kezdeményezés⁷⁴, ugyanis amennyiben utóbb meghíúsul a megállapodás megkötése, úgy a beismerő vallomást tartalmazó jegyzőkönyv sem használható fel a büntetőeljárás további szakaszában.

A beismerő vallomás megtétele időpontjával kapcsolatban azonban eltérő értelmezés meggyökerezését eredményezte az eredeti szabályozás, mely elsőként a Fővárosi Főügyészség gyakorlatában merült fel. A szűkítő, vagy dogmatikai értelmezés szerint ugyanis a bűncselekmény elkövetését már be-

69 POLT (2020) i.m. 635.

70 BÉKÉS Ádám: *Az egyezés (valóban) új lehetőségei a magyar büntetőeljárásban*. In: MOLNÁR Gábor Miklós, KOLTAY András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press, 2018, 28.

71 VIDA (2020) i.m. 405.

72 A sértetti reparációról és az eljárás gyorsításáról részletesen: VIDA (2020) i.m. 403 – 410.

73 SZIGETI Imola: *Az egyezésre vonatkozó eljárásjogi normarendszer*. *Magyar Jog*, 2018/12, 695.

74 A nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 157. § (3) bekezdése.

ismert terhelt/terheltek vonatkozásában e jogintézmény nem alkalmazható. Ehhez képest a megengedőbb elgondolás szerint az egyezség megkötésének nem lehet akadálya a már beismerő vallomást tett terheltek esetében sem, ellenkező esetben a tisztességes eljáráshoz való jog sérülne.⁷⁵ A következő jogeset példáján keresztül jól kimutatható a jogintézményt érintő anomália.

A terhelttel szemben 1 rendbeli, kereskedéssel elkövetett új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntettének megalapozott gyanúját közölte a nyomozó hatóság, a terhelt pedig a terhére rótt bűncselekmény elkövetését tagadta és érdemi vallomást nem tett a megalapozott gyanú közlése alkalmával. A gyanúsított kihallgatását követően őrizetbe vételére került sor, majd az ügyészség indítványa alapján a bíróság letartóztatását rendelte el, melyet utóbb a nyomozást felügyelő ügyészség határozatával megszüntetett. Később a gyanúsított az ügyészség felé – meghatalmazott védője útján – továbbított írásbeli beadványában beismerő vallomást tett. A nyomozás során feltárt tények fényében utóbb azonban a nyomozó hatóság 1 rendbeli, kereskedéssel elkövetett kábítószer-kereskedelem büntettének megalapozott gyanúját is közölte a terhelttel, mely bűncselekmény vonatkozásában ugyancsak beismerő vallomást tett a gyanúsított. A gyanúsítás módosítását követően a terhelt meghatalmazott védője útján kezdeményezte egyezség megkötését azzal, hogy további személyeket kíván megnevezni terjesztőként, ezzel is további információt felfedve, s a bűncselekmény felderítését előmozdítva. A bűncselekmény ezen a ponton ugyan már vádemelésre alkalmas módon felderítésre került, azonban az állam büntetőigényét egyértelműen eredményesebbé tehetné további elkövetők felkutatása.

E példán keresztül jól látható, hogy a dogmatikai értelmezést követve – mely eredetileg egyenesen következett a törvény megfogalmazásából⁷⁶ – az elérhető előny ellenére az egyezség megkötése kizárt, hiszen annak alapvető feltétele sem állapítható meg, nevezetesen az 'első' beismerés. A megengedőbb értelmezés gondolatmenetét követve azonban a tisztességes eljárás követelményét és az állami büntetőigény érvényesülését kell hangsúlyozni. A megszorító értelmezés ugyanis épp az együttműködésére tekintettel zárta ki a terheltet az egyezség megkötéséből, holott ezzel a büntetőügy minél szélesebb körű felderítéséhez is hozzájárulna, mint megfontolandó több-

75 POLT (2020) i.m. 639–640.

76 A Be. 407. § (1) bekezdésben rögzített tartalmi meghatározás szerint az ügyészség és a terhelt „(...) a vádemelés előtt egyezséget köthet a terhelt által elkövetett bűncselekmény vonatkozásában a bűnösség beismeréséről és ennek következményeiről”.

letfeltétel. Felismerve ezen ellentmondást, a novelláris módosítás utóbb⁷⁷ kiegészítette a Be. vonatkozó rendelkezéseit, immár egyértelműen rögzítve, hogy a korábban tett beismerő vallomás nem jelenti akadályát egyezség megkötésének a nyomozás során.

Az egyezség megkötésével kapcsolatban fontos szakmai iránymutatás az igazságkeresés igénye szempontjából az egyezség megkötésének kizárása, amennyiben a beismerő vallomás hiányában egyébként rendelkezésre álló bizonyítékok nem lennének elegendők a vádemeléshez. Azaz kizárólag olyan bizonyítottság esetén kerülhet sor az egyezség megkötésére, amely az általános szabályok szerinti vádemelést is megalapozná. Ezen túl természetesen az ügyésznek is vizsgálnia kell a beismerés önkéntességét és hitelt érdemlőségét, s ha ez kétséges, úgy szintén nem lehet egyezséget kötni.⁷⁸ Mindez tehát azt jelenti, hogy kizárólag felderített tényállás esetén van lehetőség egyáltalán megfontolni az egyezség megkötését.⁷⁹

Ugyancsak az igazságkeresés követelményét hangsúlyozandó, *nincs lehetőség valódi egyezkedés és alkufolyamat* lebonyolítására az ügyész, valamint a terhelt és a védője között. Így kizárt az angolszász rendszerekben gyakran előforduló azon anomália, hogy az alkuban foglaltak köszönőviszonyban sincsenek a valóságban történt eseményekkel. Az ügyészség által kilátásba helyezhető intézkedések és határozatok tartalmát jelen esetben nem az eljárás résztvevői alakítják, hanem törvényi rendelkezések határozzák meg. Ennek megfelelően a történeti tényállás megállapítása a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján, valamint a bűncselekmény Btk.-nak megfelelő minősítése is mind az ügyész szakmai kompetenciájába és szakmai felelősségébe tartozik.⁸⁰

Egyezség megkötése esetén a bíróság az ügyet a külön eljárásban meghatározott eltérésekkel *előkészítő ülésen* bírálja el, ahol főszabály szerint az ügydöntő határozatot is meghozhatja. A bíróságot ugyanakkor nem köti az egyezség jóváhagyására irányuló ügyészi indítvány. Amennyiben a vádlott az egyezséggel egyezően a bíróság előtt beismeri a bűnösségét és lemond a tárgyaláshoz való jogáról, úgy a bíróságnak először az egyezség jóváhagyásáról kell döntenie,⁸¹ ha pedig a vádlott nyilatkozata, vagy az ügyiratok alapján szük-

77 A büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvény 193. §-a.

78 9/2018. (VI.29.) LÜ utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról, 50. §.

79 BARTKÓ Róbert: A beismerő vallomás, mint konszenzuális eljárási elem az új büntető eljárásjogi környezetben. *Advocat*, 2019/2, 15.

80 BELOVICS (2019) i.m. 4.

81 A bíróságnak több szempontot kell vizsgálnia, így különösen azt, hogy az egyezség

ségesnek tartja, meg is hallgathatja a vádlottat. Az egyezség jóváhagyásának törvényi feltételei fennállása esetén a bíróság az egyezséget az előkészítő ülésen jóváhagyja, ellenkező esetben az egyezség jóváhagyását megtagadja.⁸²

Amennyiben a jóváhagyott egyezség az ügydöntő határozatban eldöntendő valamennyi kérdésre kitért,⁸³ akkor a bíróság az ügyiratok ismertetését követően az előkészítő ülésen meghozza az ítéletet, melyben a *vád szerinti tényállástól, jogi minősítéstől és a jóváhagyott egyezségben szereplő büntetéstől, intézkedéstől és egyéb rendelkezésektől* tehát már nem térhet el.

4. Összegzés: vádalku kontra egyezség

A vizsgált joganyag, valamint az amerikai szabályozás egybevetése alapján megállapítható, hogy klasszikus vádalkura nincs lehetőség a magyar eljárásjogi szabályok között továbbra sem, ehelyett a terhelt együttműködésének fokozatos értékelésére – a vádemelést megelőzően és azt követően is – ad lehetőséget a jogszabály, a megfelelő garanciális elemekkel.

A vádalku amerikai mintáját és az ahhoz hasonló, egyezségre vonatkozó magyar szabályozást röviden összegezve, a főbb sarokpontok és különbségek pedig a következőképpen vázolhatók fel. *Mindkét esetben a terhelti beismerő vallomás a feltétele az alku megkötésének, ugyanakkor, az egyezségre vonatkozó szabályozás másképpen értékeli annak jelentőségét.* A Be. rendelkezései szerint nem elegendő a beismerő vallomás a bíróság előtt a bűnösség, avagy ártatlanság megállapítása szempontjából, azt ugyanis *alá kell támasztani egyéb bizonyítékokkal.*⁸⁴ Sőt, egyezség egyáltalán nem köthető abban az esetben,

megkötése és tartalma megfelel-e a törvény előírásainak, a vádlott tisztában van-e az egyezség természetével és következményeivel, a bűnösségét saját elhatározásából ismerte-e el, valamint azt, hogy a bűnösséget beismerő vallomása egyértelmű-e és azt az eljárás ügyiratai alátámasztják-e.

82 Ha a bíróság az egyezség jóváhagyását megtagadja, az eljárást az előkészítő ülésre vonatkozó általános szabályok szerint folytatja, ahol a terhelt nincs elzárva attól, hogy akár a vád tárgyává tett, akár az ügyész által időközben módosított váddal egyező beismerő vallomást tegyen, és ezáltal teremtsen meg az eljárás egyszerűsített módon történő befejezésének lehetőségét.

83 Amennyiben az egyezséggel nem rendezett, de kötelezően eldöntendő kérdések maradtak fenn, a további eljárás kizárólag ezen kérdések tisztázására korlátozódik. Például: elkobzás, vagyoneklobzás, melyek tekintetében maga a törvény zárja ki az egyezséget. Ha ez lehetséges, a bíróság még az előkészítő ülés folyamán tisztázza az egyezséggel nem rendezett kérdéseket, ellenkező esetben tárgyalást tart és az addig eldöntetlen kérdések keretei között bizonyítást vesz fel.

84 LANGER (2004) i.m. 11.

ha a tényállás felderítettsége nem volna elegendő a vádemeléshez. Ehhez képest – amint azt az USA Legfelsőbb Bírósága is rögzítette – a beismerő vallomás megléte esetén semmi más nem szükséges az ítélet meghozatalához.

Azonos követelmény ugyanakkor természetesen a beismerés önkéntessége, valamint a következményekről történt kielégítő tájékoztatás. Ezen túl – álláspontom szerint – a magyar szabályozás megfelelő értelmezése szerint a beismerésen kívül valamilyen, ügyszpecifikus *többletfeltétel is szükséges az egyezség megkötéséhez*, amely többletelen a korábban kifejtettek szerint nem vonható az amerikai vádalku gyakorlatának körébe, ott pusztán a beismerés lehet az alku tárgya.

Mindkét rendszerben vizsgálja az ítélkező bíró a megállapodást, annak ténybeli alapját, valamint a beismerés megbízhatóságát, és dönthet úgy, hogy nem fogadja el a megállapodást. Ugyanakkor, a terhelt és vádhatóság között létrejött megállapodás jóval szilárdabb alapokon nyugszik az angol-szász rendszerben, ugyanis kvázi szerződésként értékeli azt a bíró, míg ez a kontinentális rendszerekre általánosságban sem jellemző.⁸⁵

A megállapodás tartalmát tekintve jól látható, hogy az amerikai minta esetén a vádalku az egyes vádpontokat, sőt, az azok alapjául szolgáló tényeket is érintheti, míg a Be. ennek lehetőségét kizárja, a megállapodás *pusztán az eljárás végén megállapításra kerülő szankciót mérsékelheti*. Amennyiben pedig a terhelt és a vádhatóság között megkötött megállapodás elfogadásra kerül a bíróság által, úgy az amerikai mintában⁸⁶, csakúgy, mint a Be.-ben, *tárgyalásra az általános szabályok szerint egyáltalán nem kerül sor*.

Az ismertetett jogintézmény ennek megfelelően távol áll a szó szoros értelmében vett egyezkedéstől és alkudozástól, e lehetőség lényegében ultimátumként értelmezhető az állami vádhatóság részéről.⁸⁷ Rögzítettek ugyanis az igazságkeresés garanciáját jelentő mozzanatok, annak ellenére, hogy az egyezség megkötése és annak bíróság általi jóváhagyása esetén bizonyítás egyáltalán nem történik.

Ami pedig az egyezség megkötésének elvárt hatékonyság-növelő szerepét illeti, utalni kell rá, hogy a szabályozásnak nem célja, hogy általános elintézési formája legyen a büntetőeljárásnak az egyezség megkötése, ezért nem is feltétlenül kifogásolandó a jogintézmény ritkább alkalmazása. Az egyezség megkötése továbbá nem jelent alternatívát az egyszerűbb megítélésű ügyek

85 DAMAŠKA (2004) i.m. 1024–1027.

86 Uo.

87 A nyomozati szakban megköthető egyezség kapcsán találó lehet a 'büntetésalku' kifejezés használata. (GULYÁSNE BIRINYI – PÁPAI-TARR (2020) i.m. 26.

esetében alkalmazandó bírósági elé állítás, vagy büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás mellett sem.⁸⁸ Épp ellenkezőleg, akkor lehet kívánatos módja a büntetőeljárás elintézésének, amennyiben a bűncselekmény beismeréséhez az ismertettek szerint valamilyen többletelem is járul. Jóllehet az ismertetett statisztikák fényében elmarad a formális egyezség megkötésének szignifikáns hatékonyságnövelő szerepe – ez azonban meglátásom szerint mégsem tekintendő a jogintézmény kudarcának. Ügyszpecifikus és szűk körben alkalmazható jogintézmény, amelynek jelentősége nem az egyezséggel elintézett ügyek számában mérhető, az sokkal inkább a bonyolultabb, hosszadalmasabb nyomozást/bizonyítást igénylő egyes ügyekben bír relevanciával.

88 POLT (2020) i.m. 634–635.